

ich małych ojczyzn, jak też tych wszystkich, którzy podejmują prace naukowe z dziejów diecezji: częstochowskiej, gnieźnieńskiej, kaliskiej, łódzkiej, płockiej, warszawskiej, wrocławskiej.

Warto również zauważyć, że ks. dr hab. Witold Kujawski, będący członkiem Teologicznego Towarzystwa Naukowego we Wrocławku, swoją pracą upamiętnił 90. rocznicę powstania Towarzystwa Teologicznego we Wrocławku, wpisując się w ten sposób w uroczyste obchody związane z rocznicą jego powstania, w ramach których odbyła się uroczysta sesja naukowa, którą uświetnił swoją obecnością biskup wrocławski Wiesław Alojzy Mering i Zarząd Polskiego Towarzystwa Teologicznego.

ks. Henryk Witczak

Monografia parafii św. Bartłomieja w Czernikowie, wczoraj – dziś – jutro, red. P. Siołkowski, Czernikowo 2018, 296 s.

Dzieje każdej wspólnoty lokalnej stanowią bardzo ciekawe zjawisko historyczne, kulturowe, społeczne, patriotyczne i religijne, pozwalające rozświetlić oraz zrozumieć związki wytworzone wśród miejscowej ludności, jej życie i działalność, a także pewne tradycje i zwyczaje. Dlatego każde badania historyczne o charakterze regionalnym mają ogromne znaczenie dla przybliżenia dziejów „małej ojczyzny”, poszanowania i zrozumienia jej historii, a przede wszystkim dają możliwość ukazania tego, co się wydarzyło w tej społeczności, jakie były motywy jej postępowania, jakie panowały w niej zwyczaje, jacy ludzie mieli wpływ na jej kształtowanie i funkcjonowanie. Pozwala to poznać i uszanować dawne czasy i zrozumieć przodków, ich życie, działalność, zasady oraz wartości, jakimi się kierowali.

W powyższe myśli wpisuje się monografia parafii św. Bartłomieja w Czernikowie, której redaktorem jest obecny jej proboszcz, ks. dr Piotr Siołkowski. Jest to drugie, rozszerzone i poprawione, jej wydanie. Poprzednie ukazało się w 2014 r. Jak pisze we *Wprowadzeniu* ks. Siołkowski, „monografia parafii św. Bartłomieja Apostoła w Czernikowie jest zarysem historii i terażniejszości tej miejscowości” oraz ma „charakter popularnonaukowy z naciskiem przewodnikowym i opisowym” (s. 7).

Prezentowana publikacja składa się ze *Słowa wstępnego Biskupa Wrocławskiego Wiesława Meringa* (s. 5–6), *Wprowadzenia* autorstwa ks. Piotra Siołkowskiego (s. 7–8), trzech rozdziałów opisujących gminę, parafię i kościół w Czernikowie (s. 9–184), *Zakończenia* (s. 185–186), *Bibliografii* (s. 187–188) oraz dwóch dodatków źródłowych: *Wykazu proboszczów i wikariuszy* (s. 189–192) i *Wykazu osób ochrzczonych w latach 1946–2017* (s. 193–294), a także *Spisu treści* (s. 295–296).

W *Słowie wstępnym* biskup Wiesław Mering składa podziękowanie redaktorowi i wójtowi gminy Czernikowo za współpracę, której efektem jest ta monografia, oraz wyraża nadzieję, że publikacja doczeka się licznych czytelników, szerząc znajomość ich miejsca narodzin, chrztu i zamieszkania, jak też ucząc „pięknej dumy i szacunku do «Małej Ojczyzny»” (s. 6). Z kolei redaktor monografii,

ks. Siołkowski, pisze, że „monografia jest wyrazem wdzięczności za wydarzenia związane z pielgrzymką papieża Franciszka do Polski i Światowymi Dniami Młodzieży w Krakowie oraz z obchodem 1050. rocznicy chrztu Polski” (s. 7).

W rozdziale pierwszym, zatytułowanym *Gmina Czernikowo w czasach współczesnych* (s. 9–41), autorstwa Przemysława Pujera, została ukazana krótka historia, obszar oraz ludność mieszkająca w gminie Czernikowo, jej uwarunkowania geograficzne i demograficzne, środowisko naturalne, zachowane zabytki i turystyka, infrastruktura, oświata i edukacja, aktywność społeczna i kulturalna mieszkańców oraz zostały zarysowane plany rozwoju gminy i miejscowości Czernikowo w przyszłości, a także wykaz władz gminy w latach 1990–2018. Rozdział ten zawiera liczne fotografie ukazujące poszczególne obiekty zabytkowe, kościoły, kaplice, szkoły i obiekty użyteczności publicznej oraz siedzibę władz gminy. Lektura tego rozdziału monografii przybliży czytelnikowi obraz gminy zarówno na płaszczyźnie historycznej, jak i współczesnej. Tytuł rozdziału może być nieco mylący, gdyż znajdujemy tutaj również wiele elementów historycznych, a nie tylko odniesień i opisów odnoszących się do czasów współczesnych.

Autorem rozdziału drugiego pt. *Parafia w Czernikowie – historia i teraźniejszość* (s. 43–108) jest ks. Piotr Siołkowski. Ukazał on zarys historii parafii Czernikowo, stwierdzając na początku, że dokładna data erekcji parafii jest nieznana, a pierwsza pisemna wzmianka o niej pochodzi z 1 października 1309 r. Wówczas to biskup płocki Jan Wysoki (1297–1310) postanowił, iż każdego roku na świętego Marcina właściciele Łążyna i Obrowa mają przekazywać rektorowi kościoła w Czernikowie dziesięcinę w wysokości ośmiu grzywien denarów chełmińskich. Parafia ta była od XV wieku włączona do dekanatu lipnowskiego oraz do archidiaconatu dobrzyńskiego (Dobrzyń n. Wisłą). Do roku 1925 należała do diecezji płockiej, a po nowym podziale administracyjnym Kościoła w Polsce, dokonany przez papieża Piusa XI bullą *Vixdum Poloniae unitas* z 28 października 1925 r., przynależy do diecezji wrocławskiej. Autor zamieszcza zdjęcie dokumentu z 1309 r. wspominającego o istnieniu parafii, przybliży i omawia dostępne protokoły wizytacyjne parafii. Ukazuje też sylwetki (wraz ze zdjęciami) proboszczów, począwszy od 1888 r. (wykaz wszystkich znanych proboszczów czernikowskich znajduje się w dodatku): ks. Antoniego Morawskiego (1888–1907), ks. Piotra Zwierza (1927–1939), ks. Antoniego Tymińskiego (od 1939 r., który został aresztowany przez Niemców i wywieziony do obozu koncentracyjnego w Sachsenhausen, gdzie zmarł), a w czasie II wojny światowej opiekowali się parafią: ks. Michał Ślipek, ks. Stanisław Piotrowski i ks. Józef Rosiński. Następnie wymienia proboszczów powojennych: ks. Jozafata Domagałę (1951–1960), ks. Stefana Wilkowskiego (1960–1961), ks. Czesława Pytlarza (1961–1980), ks. Ireneusza Gmachowskiego (1980–1985), ks. Alfonsa Przybyłę (1985–1986), ks. Tadeusza Pakulskiego (1986–2007), kończąc na swojej osobie jako proboszczu parafii Czernikowo i dziekanie czernikowskim. Autor przybliży i pokrótce omawia również działalność duszpasterską proboszczów i wikariuszy czernikowskich, ilustrując ważniejsze wydarzenia duszpasterskie

zdjęciami, jak też prezentuje sprawowanie sakramentów, ruchy, stowarzyszenia i grupy parafialne. Jest to pewnego rodzaju przegląd ważniejszych wydarzeń duszpasterskich i sakramentalnych parafii.

Ostatni, trzeci, rozdział monografii, również autorstwa ks. Siołkowskiego, noszący tytuł *Kościół parafialny w Czernikowie* (s. 109–186), przybliży i prezentuje najważniejszy ośrodek parafii, jakim jest kościół parafialny, z jego historią oraz zabytkami. Znajdujemy tutaj informację, pochodzącą z akt wizytacji z 1775 r., że rok wybudowania kościoła oraz jego poświęcenia nie jest znany, ale możemy poznać jego ówczesną architekturę, wystrój wnętrza, polichromię, wygląd i stan ołtarzy, spis inwentarza oraz stan techniczno-budowlany samego kościoła. Autor zamieścił też informacje dotyczące parafii, jej stanu ekonomicznego, proboszcza, szkół, szpitala, co nie bardzo konweniuje z tytułem rozdziału. Ks. Siołkowski następnie zamieszcza współczesny opis kościoła, a więc opis architektury, ołtarzy, polichromię, zabytki ruchome, kaplicę adoracji Najświętszego Sakramentu i relikwii polskich świętych i błogosławionych, wymieniając ich z imienia i nazwiska, a jest ich aż 26. Na koniec omawia krótko kaplicę filialną w Osówce oraz cmentarze na terenie parafii, a także krzyże i kapliczki przydrożne. Również ta część monografii ilustrowana jest sporą liczbą zdjęć.

Treści zawarte w powyższych rozdziałach zostały uzupełnione dwoma dodatkami źródłowymi w postaci wykazu proboszczów i wikariuszy posługujących w parafii Czernikowo oraz wykazu ochrzczonych w kościele parafialnym w Czernikowie w latach 1946–2017. W pierwszym z nich, poczynając od roku 1755, umieszczono aż ponad 120 nazwisk księży proboszczów i wikariuszy, podając, tam gdzie można było to ustalić, rok ich urodzenia, rok święceń, rok przybycia do parafii oraz rok odejścia z niej lub śmierci. Do sporządzenia tego wykazu autor wykorzystał schematyzmy diecezji płockiej, „Miesięcznik Pasterski Płocki”, „Kronikę Diecezji Włocławskiej” oraz archiwum parafii Czernikowo i dekanatu czernikowskiego. Drugi wykaz obejmuje listę osób ochrzczonych w latach 1946–2017 w omawianej parafii. Zamieszczone zostały tutaj alfabetycznie, na ponad stu stronach, imiona i nazwiska osób ochrzczonych, wraz z podaniem daty chrztu.

Do opracowania dziejów parafii Czernikowo ks. Siołkowski jako redaktor monografii sięgnął do materiałów archiwalnych z Archiwum Diecezjalnego w Płocku (akta wizytacji dekanatu lipnowskiego z 1775, 1781 i 1817 r.), Archiwum Diecezjalnego we Włocławku, Archiwum Państwowego w Płocku oraz archiwum parafii św. Bartłomieja w Czernikowie (księgi metrykalne, księgi wizytacji, kronika parafialna). Wykorzystał również i posiłkował się opracowaniami odnoszącymi się do ziemi dobrzyńskiej, gminy i parafii Czernikowo i Obrowo. Ważnym wątkiem monografii, oprócz zagadnienia powstania parafii, kościoła, obszaru i umiejscowienia parafii Czernikowo w administracji kościelnej i państwowej, problematyki uposażenia i funkcjonowania parafii i kościoła, kaplic i innych miejsc świętych – kapliczek i cmentarza oraz roli duszpasterzy parafii, jest zagadnienie kultu Bożego i życia religijno-duszpasterskiego parafii. Ks. Siołkowski omawia w dwóch

rozdziałach (drugim i trzecim), czego szczególny wyraz daje w *Zakończeniu* monografii, kolejno życie religijne w parafii – dawniej i dzisiaj, tzn. wszystkie istniejące w ciągu wieków jego przejawy i formy oraz rolę proboszczów i wikariuszy jako duszpasterzy parafii, kreśląc ich krótkie noty biograficzne, kładąc nacisk na to, co uczynili dla dobra wspólnoty parafialnej, do której zostali posłani. Ukazuje także działalność gospodarczo-administracyjną poszczególnych proboszczów parafii oraz działalność charytatywną i oświatową prowadzoną w parafii.

Zaprezentowana praca zasługuje na zauważenie i podkreślenie jej znaczenia dla poznania dziejów parafii oraz gminy Czernikowo. Nie ma charakteru naukowego i do niego nie pretenduje – jak zaznacza we *Wprowadzeniu* jej redaktor – ubogą jednak wiedzę historyczną i współczesną o parafii Czernikowo, gminie, kościele parafialnym, duszpasterzach, życiu religijnym i sprawowanym kulcie Bożym oraz prowadzonym duszpasterstwie. Nadto przybliży bogactwo życia religijnego, duchowego, kulturowego, społecznego i działalności ludności ziemi dobrzyńskiej, do której należy ukazana i opisana część diecezji włocławskiej.

ks. Janusz Gręźlikowski

Janina Pierzchałka, *Monografia czasopisma „Życie Włocławka i okolicy” 1926–1931, Włocławek : Miejska Biblioteka Publiczna 2018, 80 s.*

Prezentowana publikacja jest opracowaniem na podstawie pracy magisterskiej autorki, napisanej w 1984 roku. Autorka nie uaktualniła swojej pracy, o czym przekonuje choćby bibliografia, w której najnowsza pozycja pochodzi z 1984 r., choć od tego czasu ukazało się sporo publikacji o czasopismach włocławskich, choćby o „Ateneum Kapłańskim”. Opracowanie to zawiera wszystkie elementy, które zwykło się omawiać w monografiach czasopism.

Pismo społeczno-kulturalne „Życie Włocławka i okolicy” ukazywało się we Włocławku tylko przez pięć lat (1926–1931) jako, jak głosi podtytuł, „Miesięcznik poświęcony sprawom społecznym, ekonomicznym, oświatowym i artystycznym”. Objętościowo nie jest ono zbyt obszerne; wszystkie zachowane numery mieszczą się w jednym oprawnym woluminie. Dotychczas zachowało się ono w niewielu egzemplarzach; jego komplety znajdują się w Muzeum Ziemi Kujawskiej i Dobrzyńskiej oraz w bibliotece Wyższego Seminarium Duchownego we Włocławku (pozyskane po śmierci ks. prof. Stanisława Librowskiego), a także w Książnicy Miejskiej w Toruniu.

Oprócz wstępu, wykazu skrótów, uwag końcowych i bibliografii publikacja składa się z pięciu rozdziałów: *Zarys stosunków społeczno-politycznych i kulturalnych we Włocławku* (s. 11–21); *Z dziejów włocławskiej prasy (1905–1939)* (s. 23–31); *Sylwetka wydawnicza „Życia Włocławka i okolicy” w latach 1926–1931* (s. 33–51); *Analiza zawartości „Życia Włocławka i okolicy” w latach 1926–1931* (s. 53–72); *Analiza ilościowa [w latach 1926–1928]* (s. 73–75).